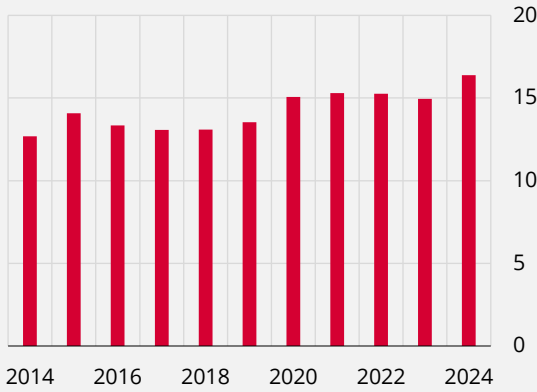

Kutu 2.3

Çin'e Karşı Reel Kur Değişiminin İhracata Etkisi

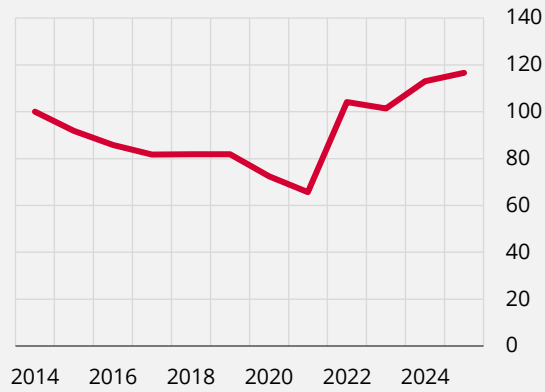
Dünyanın en büyük ihracatçısı olan Çin 2024 yılı itibarıyla küresel ihracatın yüzde 16'sından fazlasını tek başına gerçekleştirmektedir (Grafik 1). Dolayısıyla Çin, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin dünya pazarlarında en önemli rakibi olup, Çin kaynaklı fiyat rekabeti baskısı sıklıkla gündeme gelmektedir. Fiyat rekabetçiliği unsuru olarak yoğun olarak kullanılan reel kur ise son yıllarda Çin yuanına göre hesaplandığında artmıştır (Grafik 2). Bu kutuda Türkiye ile Çin arasındaki reel döviz kuru hareketlerinin Türkiye'nin ihracatı üzerindeki etkileri incelenmektedir.

Grafik 1: Çin'in Dünya İhracatındaki Payı (%)

Kaynak: UN Comtrade.

Grafik 2: Çin'e Karşı ÜFE Bazlı Reel Kur Endeksi (2014=100)

Kaynak: NBSC, TCMB, TÜİK.

İktisat yazınında göreceli fiyat etkisi çoğunlukla ithalatçı ülkelere karşı reel kura, bir diğer ifadeyle ithalatçı ülkelerdeki yerel üreticilerle olan fiyat rekabetine odaklanmıştır.¹ Bununla birlikte, Mattoo vd. (2017) Çin'in ihracat piyasalarında rekabet etkisini incelemiş ve Çin'in ithalatçı ülkelere karşı reel kur kaybının diğer gelişmekte olan ülkelerin ihracatlarına olumsuz etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Türkiye'nin Çin'e karşı reel kur değişiminin ihracata etkisi Mattoo vd. (2017) çalışmasındaki ekonometrik çerçeve kullanılarak 2014-2023 dönemi için aşağıdaki panel veri denklemi ile tahmin edilmiştir:

$$\ln X_{ijt}^{TR} = \beta_1 * \alpha_{ij}^{CH} * \ln RER_t^{TR,CH} + \beta_2 * \ln M_{ijt} + \eta_{ij} + \delta_{jt} + \gamma_{it} + \varepsilon_{ijt}$$

Denklemden $\ln X_{ijt}^{TR}$ ile gösterilen bağımlı değişken Türkiye'nin t yılında j ülkesine yaptığı i ürünü ihracatının doğal logaritmasıdır. Denklemin ana odak değişkeni olan rakip ülke etkisi Çin'in ilgili ürün-ülke pazarındaki ihracat payını gösteren α_{ij}^{CH} ile Türkiye'nin Çin'e karşı ÜFE bazlı reel döviz kurunun doğal logaritmasının, $\ln RER_t^{TR,CH}$, etkileşiminden oluşmaktadır.² α_{ij}^{CH} 'nin yüksek olması Çin'in ilgili pazarda (j ülkesindeki i ürün pazarı) Türkiye'nin önemli bir rakibi olduğuna işaret etmektedir. Denklemden kontrol değişkenleri ihracatı belirleyen diğer etkenleri içermektedir. Ülke-zaman sabit etkileri, δ_{jt} , ithalatçı ülkelerde ithalat talebini etkileyen genel makroekonomik koşulları (büyüme, reel kur vb.) içermektedir. Genel ithalat talebinden farklılaşan ürün spesifik ithalat talebini kontrol etmek için denkleme ayrıca ürün-ülke düzeyindeki toplam ithalat hacmi ($\ln M_{ijt}$) eklenmiştir. Ürün-ülke sabit etkileri (η_{ij}) ithalat pazarlarında zamana bağlı olmayan faktörleri (örneğin Türkiye'nin ithalatçı ülke ile coğrafi ya da kültürel yakınlığı), γ_{it} ise i ürünündeki küresel talep koşullarını kontrol etmektedir.

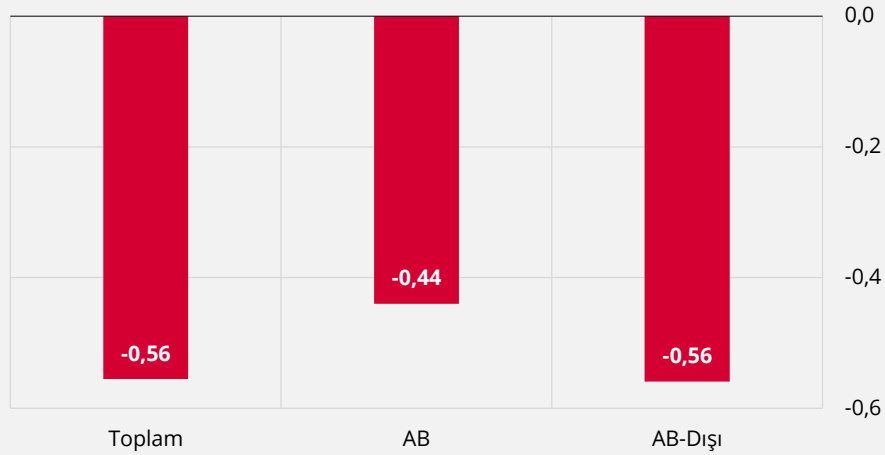
¹ Türkiye için yapılan çalışmalar reel kur değerlenmesinin ihracata olumsuz ancak sınırlı bir etkisinin olduğuna işaret etmektedir (Gül ve Kazdal; 2021). Bu kutuda, mevcut çalışmalardan farklı olarak doğrudan Türkiye ve Çin arasındaki reel kurun ihracat ile ilişkisi incelenmektedir.

² Olası içsellik sorunlarından kaçınmak için α_{ij}^{CH} , Mattoo vd. (2017) takip edilerek, analiz başlangıç yılındaki değerlerinde sabit tutulmuştur.

Analizlerde UN Comtrade tarafından Harmonize Sistem sınıflamasında açıklanan altı basamaklı kırılımda ihracat verileri kullanılmıştır. Reel kur hesaplamaları ise TÜİK ve Çin İstatistik Ofisi (NBSC) üretici fiyat endeksi verileri ile yapılmıştır. Denklemler tüm ihracat pazarlarının yanı sıra AB ve AB-dışı pazarlar için ayrı ayrı tahmin edilmiştir.

Grafik 3 denklem tahmininden elde edilen β_1 katsayılarını göstermektedir. Buna göre, Çin'e karşı reel kurdaki yüzde 1 oranındaki bir artış, uç bir örnek olarak, Çin'in payının yüzde 100 olduğu bir pazarda ihracatın yaklaşık yüzde 0,6 oranında gerilemesine neden olmaktadır. Bu etki AB dışı ülkelerde daha yüksektir. Reel kur değişiminin ihracata toplam etkisinin tespit edilebilmesi için, Çin'in her ürün-ülke pazarındaki payı ile o pazara yapılan ihracat değerleri kullanılarak tüm pazarlar için etkiler hesaplanıp toplulaştırılmıştır.

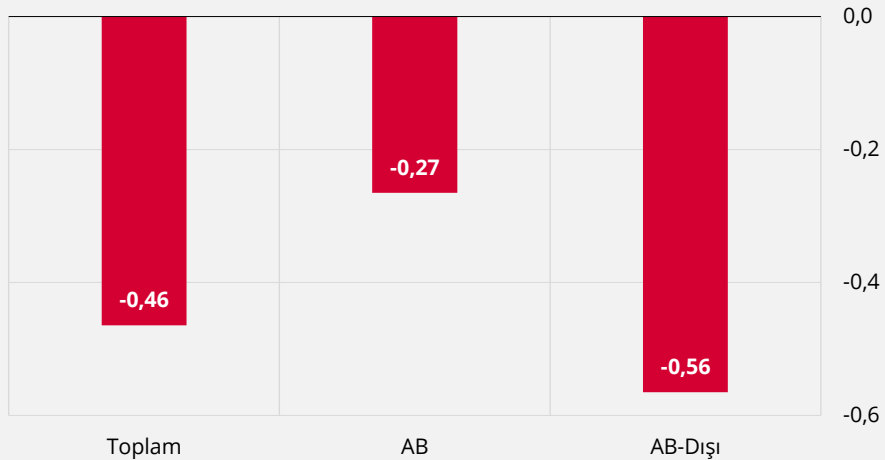
Grafik 3: Model Katsayıları* (β_1)

* Bütün katsayılar yüzde 1 düzeyinde istatistik olarak anlamlıdır.

2023 yılı ihracat verileri ile yapılan etki analizi sonuçlarına göre, Çin'e karşı reel kurda yüzde 10'luk bir değerlenme ihracatı yaklaşık yüzde 0,5 oranında, bir diğer ifadeyle 1,2 milyar ABD doları azaltmaktadır (Grafik 4). Bölgesel analiz sonuçlarına göre, reel kur değerlenmesinin AB ülkelerine yönelik etkisi daha sınırlıdır; reel kurdaki yüzde 10'luk bir değerlenme ihracatı yaklaşık yüzde 0,3 (282 milyon ABD doları) düşürmektedir. AB dışı pazarlarda etki görece daha yüksek olup reel kurdaki yüzde 10 artış ihracatta yaklaşık yüzde 0,6'lık (810 milyon ABD doları) azalmaya neden olmaktadır.

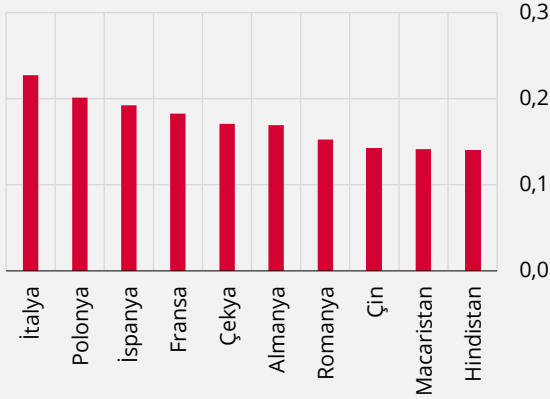
Grafik 4: Çin'e Karşı Reel Kurda Yüzde 10 Değerlenmenin İhracata Etkisi* (% Değişim)

* Etki analizinde 2023 yılı ihracat verileri kullanılmıştır.

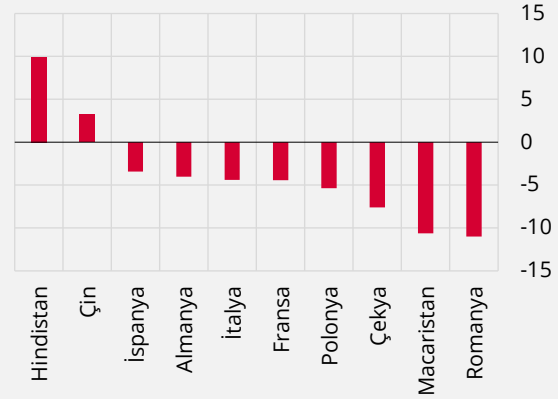
Çin ihracatta çoğu ülkenin en önemli rakibi olmakla birlikte reel kur gelişmeleri takip edilirken ihracat piyasalarında rekabet halinde olunan diğer ülkeler de dikkate alınmalıdır. Bu çerçevede, ihracatta benzerlik endeksi kullanılarak Türkiye'nin başlıca rakip ülkeleri tespit edilmiştir (Grafik 5). Hindistan hariç tutulduğunda, Çin dışı rakip ülkelere karşı reel kur 2025 yılında gerilemiştir (Grafik 6).³ Dolayısıyla, son dönemde reel kur kaynaklı önemli bir rekabet baskısı olmadığı değerlendirilmektedir.

Grafik 5: İhracatta Benzerlik Endeksi⁴
(Ürün-Ülke, 2023)

Kaynak: UN Comtrade, Yazarların Hesaplamaları.

Grafik 6: Ülkelere Göre Reel Kurda Yıllık Değişim (ÜFE Bazlı, Aralık 2025)

Kaynak: Eurostat, NBSC, TCMB, TÜİK.

Özetle, analiz sonuçlarına göre Çin'e karşı reel döviz kurundaki değişimlerin Türkiye'nin ihracatı üzerinde istatistiki olarak anlamlı ancak sınırlı bir etkisi bulunmaktadır. Bu sonuçlar döviz kurunun ihracatta rekabet gücünün temel belirleyicisi olmadığı yönündeki önceki bulgular ile tutarlıdır.

Kaynakça

Gül, S. ve Kazdal, A. (2021). Türkiye'de İhracat ve Reel Kur Arasında Zamana Göre Değişen İlişki: Sektörel Düzeyde Güncel Bir İnceleme, TCMB Çalışma Tebliği No: 21/38.

Mattoo, A., Mishra, P., & Subramanian, A. (2017). Beggar-thy-neighbor effects of exchange rates: A study of the renminbi. *American Economic Journal: Economic Policy*, 9(4), 344-366.

³ Çin için yapılan analiz Hindistan için tekrarlandığında, reel kurdaki yüzde 10'luk bir artışın ihracata 400 milyon dolar civarında oldukça sınırlı bir etkisi olduğu hesaplanmıştır. Bununla birlikte, Avrupa Birliği-Hindistan serbest ticaret anlaşmasının gerçekleşmesi durumunda bu etki daha yüksek olabilecektir.

⁴ Türkiye ile pazar (ürün-ülke) bazında ihracat benzerlik endeksi en yüksek ülkelerden 2023 ihracatı 100 milyar dolar üzerinde olanlar dahil edilmiştir. İhracat benzerlik endeksi karşılaştırılan iki ülkenin toplam ihracatlarındaki ürün-ülke ikililerinin payından küçük olanlarının toplanmasıyla aşağıdaki formül yardımıyla elde edilmektedir. Denklemden i ve j ihracatçı ülkeleri, k ise ihracat yapılan ürün-ülke ikilisini temsil etmektedir.

$$\text{Benzerlik}_{i,j} = \sum \min \left(\frac{x_i^k}{x_i}, \frac{x_j^k}{x_j} \right)$$